

УДК: 43(4анг)

Нарынбекова Э.

И.Арабаев атындагы Кыргыз Мамлекеттик Университети, Чыгыш таану жана Эл аралык мамилелер факультети, “Филология” атайын багытынын магистранткасы

Нарынбекова Э.

Магистрантка Кыргызского Государственного Университета им. И. Арабаева, Факультет Востоковедения и Международных Отношений, магистратура

Narynbekova E.

Master's student Kyrgyz State University named after. I. Arabaeva, Faculty of Oriental Studies and International Relations, master's degree, special "Philology"

АЗЫРКЫ АНГЛИС ТИЛИНДЕГИ НЕОЛОГИЗМДЕР НЕОЛОГИЗМЫ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ NEOLOGISMS IN MODERN ENGLISH

Аннотация: Бул макалада азыркы англис тилиндеги неологизмдердин пайда болуу процессин изилдөөгө арналган. Макаланын максаты - англис тилиндеги жаңы сөздөрдүн пайда болуу процессин талдоо жана тилдин өнүгүшүнүн мүнөздүү тенденцияларын аныктоо. Негизги басым англис тилиндеги жаңы сөздөрдүн пайда болушунун мыйзам ченемдүүлүктөрүн табууга багытталган. Анда англис тилинин заманбап неологизмдер кандай орунду ээлейт жана ага карата мисалдары менен жазылды.

Аннотация: Данная статья посвящена исследованию процесса образования неологизмов в современном английском языке. Цель статьи - проанализировать процесс образования новых слов в английском языке и выявить тенденции развития нового языка. Основной упор делается на регулярность появления новых слов в английском языке. В то же время современные неологизмы английского языка привели ряд примеров.

Annotation: This article is devoted to the study the formation of neologisms in modern English. The purpose of the article is to analyze the process of the formation new words in the English language and identify tendencies in the development of a new language. The main emphasis is on the regularity of the appearance of new words in the English language. At the same time, modern neologisms of the English language provided the a number of examples.

Негизги сөздөр: англис тили, англис тилиндеги неологизмдер, термин, лексика, тилдеги өзгөрүүлөр, заманбап.

Ключевые слова: английский язык, неологизмы в английском языке, термины, лексика, языковые изменения, современный.

Key words: English, neologisms in English, terms, vocabulary, language changes, modern.

Мезгил өткөн сайын адамзаттын жашоо турмушу, ойлогон ою, кылган иши жадагалса тили да өзгөрөт. Ааламдашуу заманында биз күтпөгөн, ойлобогон ачылыштарга күбө болуп келебиз. Саат сайын өзгөрүү болуп жаңыланган учурда англис тили дагы четте калган жок.

Британиялык окумуштуулардын изилдөөсүндө англис тилинде бир жылда 800 ашык неологизмдер жаралат. Жандуу тил динамикалык жашоодо ар тараптуу багытта өзүнүн ички жана тышкы ресурстарын тынымсыз өнүктүрүп, коомдук, маданий, саясий жана илимий жашоонун тынымсыз өзгөрүп туруучу шарттарына ылайыкташтырып жаңы формаларын түзүп эски каражаттардан баш тартып, жаңыларын пайда кылат.

Неологизмдер деген эмне? **Неологизмдер** (нео... жаны гр. Logos – сөз) – коомдук турмуштагы ар кандай зарылчылыктан улам пайда болгон жаңы сөздөр. Алар жалпы тилдик жана автордук (жеке стилдик) деп бөлүнөт. Жалпы тилдик жаңы чыккан затты же көрүнүштү атоо зарылчылыгына байланыштуу пайда болот. Автордук неологизм көбүнчө стилдик максатта чыгарылып, контексттен сырткары дээрлик колдонулбайт жана кеңири тарала албайт. Неологизм тилде өнүмдүү моделдер боюнча же мурдатан бар үлгүгө салынып да жасалат. Неологизм термини биринчи жолу 1755-жылы француз тилинде пайда болгон, ал эми 1800-жылы англис тилине кирип (жаңы сөздөрдү, жаңылыктарды ошондой эле жаңы сөздү же сөз айкашын колдонуу)дегенди түшүндүрөт.[1]

Чет тилди бир эле учурда үйрөнүү мүмкүн эмес, анткени ал биздей өзгөрүлүп турат. Дүйнөлүк тенденциялар күнүмдүк сүйлөөбүзгө көптөгөн жаңы же унутта калган эски сөздөрдү киргизүүдө. Ал эми социалдык тармактардагы баарлашуу жалпысынан өзүнчө тилге окшош, ал күн сайын жаңы жаргон менен толукталат. Мисалы:

1. Awesomesauce – абдан жакшы нерсе; сиз укмуштай бактылуу болгон нерсе.
Oh, you’ve brought my favourite pizza. Awesomesauce!
2. Safe space – дайыма өз оюн, кыялын чектей берген адам өзүн эркин сезип, сынга же басмырлоого каршы турган жер же чөйрө.
My friends are so understanding. They are my safe space.
3. Beardo – сакалчан; (тип людей, которые носят бороду: хипстеры, интеллектуалы) и др.
– i met your classmate dan yesterday.
– really? How does he look like now?
– he’s a beardo.
4. To have its moment – кандайдыр бир кыска убакытта популярдуу жана модалуу болуу
This cafe had been having its moment before the new one was opened.
5. Shit ton (of) – бир нерсенин өтө чоң көлөмү; көп.
Sorry, i can’t go to your party tonight. I have a shit ton of work to do. [3]

Бул макалада неологизмдерди калыптандыруу жолдорун жана биринчи кезекте алардын тилдик статусун аныктоого аракет кылдык. Илимий адабияттарды изилдөө неологизмдердин мазмунун чечмелөө жагынан ар кандай пикирлерди ачып берет. Азыркы тил илиминде неологизмдердин лингвистикалык статусу боюнча бирдиктүү пикир жок. Тил илиминдеги неология жаш жана келечектүү. Өз кезегинде ал “Неологиялык революция” жаратып жатат.[2] Себеби дүйнөдө кайсы жаатта өзгөрүү болсо ал сөзсүз жаңы сөздү пайда кылат.

Мисалы англис тилиндеги неологизмдерди интернет желесинен издеп жатып эки сөздөн куралган жаңы сөз бул - “bridezilla” [7] мааниси” укмуштуудай үлпөт той өткөрүш үчүн эч нерседен баш тартпаган колукту”, жогоруда айтылгандай эки сөздөн куралган алар “bride-колукту-невеста, Godzilla- алп монстр мутанты”. Ошондой эле, англис тилинин лексикалык курамын Instagram, WhatsApp, Tik Tok, Facebook, Twitter, Clubhous сыяктуу социалдык тармактарды толуктоого жетишти, алардын популярдуулугу бүгүнкү күндө адамдар бири-бири менен дүйнөнүн кайсыл тарабында болбосун глобалдык интернет аркылуу каалагандай баарлашууга мүмкүнчүлүк берди. Эми социалдык тармак менен колдонгон адамдарды Инстаграмщик, Тик Токер, Фейсбукер ж.б. деп атап калышты. Америкалык Global language Monitor изилдөөчүлөрүнүн жыйынтыгында жаңы сөз ар бир 98 мүнөт сайын жаралат экен.[4]

Билим берүү жолу менен жана алардын түзүлүшү боюнча, неологизмдер ЖМКларда ар түрдүү колдонулат. Маселен, trend-мода, ал эми ушул сөз ЖМК берүүлөрүндө модалуу,

заманбап стилдүү, өзгөчө жана башка синоним сөздөр менен берилиши мүмкүн. Англис тилинде жаңы сөздөрдү түзүүнүн эң популярдуу ыкмалары - бириктирүү, конверсия, башка тилдерден аффиксациялоо жана башка тилден кабыл алынган сөздөр аркылуу сөз жасоо.

Неологизмдер эки түргө бөлүнөт: жаңы сөздөр жана "эски" сөздөрдө пайда болгон жаңы маанилер. Алар котормодо кыйынчылыктарды жаратат, анткени мындай сөздөрдү англисче-орусча сөздүктөрдө кездештирүүгө болбойт. Лексиканын артта калуу көйгөйүнөн тышкары, неологизмдердин сөз сөздүктөрдө каттоосун токтотуучу фактор, алардын тилде убактылуу, убактылуу болушу. И.Р. Гальперин [2] неологизмдер жана башка каймана маанидеги сөздөр менен сөз айкаштары, ошондой эле жаргонизмдер өтө тез пайда болот, ошого байланыштуу англис лексикографтары аларды "кез-кезде" деп аташат, б.а. туш келди колдонулган. Которууда котормочу неологизмдин контекстине жана структурасын талдоонун негизинде анын маанисин ачып бериши керек.

Мисалы, сөз айкаштары: "I can dig it; do you dig this song?" "to dig" этишинин кадимки маанисине таянып которууга болбойт. "The American Heritage" сөздүгүнүн жардамы менен гана "to dig" этишинин "жагуу" сыяктуу маанисин таба аласыз. Демек, бул сүйлөмдүн котормосу төмөнкүдөй болот: "Мен муну жакшы көрөм;[5]Сизге ушул ыр жактыбы?" Анын маанисиндеги "to dig" этиши (битниктер) жаргонунан келип чыккан, андан кийин аны массалык маалымат каражаттары өздөрүнүн түшүнүгү кылып алышкан жана учурдагы "to dig" мааниси абдан белгилүү болуп калган. Ошентип, мындай учурда котормочу контексттин негизинде жана сөздүктү колдонуп, керектүү маанини чыгарып алышы керек. Дагы бир учурда, сөздүн түпкү түзүлүшү жардам берет. Peacenik сөзү англис тилинде салыштырмалуу жакында эле пайда болду. Сөздү Peac+nik деп эки бөлүккө бөлүп, nik-зат атоочтордун жаралышы үчүн мүчө экендигин божомолдоого болот. Орусча суффикстин таасири астында (Sputnik, lunik) мындай сөздөр англис тилинде улам-улам пайда боло баштады. Демек, "peacenik" "тынчтык демонстрациясынын катышуучусу, тынчтык үчүн күрөшүүчү" деп которулат. "Heavy" деген сын атооч дагы мисал боло алат. Жакында оозеки кепте «oor» маанисинде гана эмес, «салмактуу», «күчтүү» маанисинде да колдонула баштады (that's a heavy idea – бул ынандуу идея). Оозеки кепте неологизм катары "hassle" сөзү "кыйынчылык" маанисинде колдонулат. Акыркы мезгилдерде ал "көйгөй", "татаалдык" маанисинде көп колдонула баштады. "Жыгылган" неологизм "четке кагуу" маанисине ээ болду. "Counterculture" неологизминин котормосу котормочуга көптөгөн кыйынчылыктарды алып келет. Сөз эрксизден эки элементтен турат деп кабыл алынат: Counter +culture, б.а. "Каршы маданият". Бирок, "контрмаданият" сөзүнүн мындай чечмелениши туура эмес. Америка Кошмо Штаттарындагы заманбап англис тилинде бул сөз "жашоонун стили" түшүнүгүнүн синоними болуп саналат, айрыкча, жаңы стиль менен америкалык жашоо образдын салттуу формаларынын айырмасын эсибизден чыгарбасак.[6] Ошентип, неологизмдер тилди байытат жана кеңейтет. Бирок, илим менен техниканын тездик менен өнүгүшүнө байланыштуу, сөздүктөрдө жашоонун ар кайсы чөйрөсүндө жаңы сөздөрдүн жана терминдердин пайда болушун дароо каттоого убакыт жок. Демек, эгер котормочу сөздүктө жок неологизмге туш болсо, анда ал ошол сөздүн жасалуу ыкмасына көңүл буруусу керек.

Колдонулган адабияттар:

1. 27-28 Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка. М.: Высшая школа, 2016. С. 112-115.
2. 10-24 Дубенец Э.М. Лингвистические изменения в современном английском языке. Спец курс.М., 2003г.

3. 15-45 The Macmillian English Dictionary for Advanced learners. International Student Edition. L., 2002 year
4. 40-46. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. М.: Высшая школа, 2015.
5. 34-37 Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. М.: Дрофа, 2016.
6. Виноградов В.С. Перевод: Общие и лексические вопросы. М.: Наука, 2015. С. 44 – 47.
7. Ru.wikitionary.org

Рецензент: филол.и.к., Егимбаева С.